

МОВНА СПЕЦИФІКА СПІЛКУВАННЯ В ІНТЕРНЕТІ

У статті автор здійснює спробу охарактеризувати мову Інтернету, сучасного світового комунікативного віртуального простору, аналізуючи спілкування на форумах, чатах, блогах і т. ін., електронне листування. На прикладах з чотирьох форумів – «Vo.net», «ГАК», «Копейка», «Форум рідного міста» – досліджено мовні комунікаційні особливості світової мережі, принципи функціонування якісно нового типу мови, що поступово «інтернетизує» загальнонародну й набуває статусу культурного феномену.

Ключові слова: мова, спілкування, гіпертекст, Інтернет, лексика, жаргон.

На початку третього тисячоліття такі поняття, як «віртуальний світ», «інформаційна спільнота», «населення інтернет-мережі» (або «сетяне» [1, 45]) для людства вже не є новими. Наше суспільство наближається до тієї межі, після якої умова володіння інформаційними технологіями уможливлуватиме існування кожної людини, і не лише фізичне, а для багатьох і духовне, оскільки Інтернет поступово перетворюється на основне інтерактивне середовище активної масової комунікації, співбуття, в якому «комп'ютер не просто переносить користувача в якусь іншу точку того самого простору-часу, а й дозволяє увійти до іншого простору, перетворити його, перебудувати новий світ – віртуальний» [1, 8].

Як бачимо, на сучасному етапі розвитку людства Інтернет як глобальний полілог, що ведеться мовою **гіпертексту** (гіпертекст – текст, влаштований таким чином, що він перетворюється в систему, ієрархію текстів, одночасно створюється єдність множинності текстів), важко оминути увагою, не ознайомитися з принципами роботи в ньому, але набагато важче проаналізувати всі ті процеси, зокрема мовні, що відбуваються в мережі. Лінгвістичне дослідження світової комунікації **актуальне**, оскільки, поперше, ще немає вичерпних відповідей навіть на такі засадничі питання: як можна означити мову віртуального спілкування: «письмова», «усна», «зафіксована усна», «письмова розмовна» або якимось зовсім новим означенням, адже, за твердженням О. Сербенської, усне мовлення феноменальне [3, 8]. Чим характерні всі види мережевої комунікації? Чи відбуваються процеси стихійної українізації неформального мовлення? Чи розширюється соціокультурний простір української мови в Інтернеті? По-друге, існують тенденції до значного впливу мови віртуальної реальності на літературну, її перехід від стану професійної до загальнонародної, як наслідок – інтеграція нових форм культури в нашу реаль-

ність, її занепад чи розвиток, деградація літературної мови чи перехід на новий щабель еволюції? На всі ці та інші питання ми намагатимемося відповісти, досліджуючи мовні процеси в інформаційному просторі.

Під час дослідження було використано як монографії, так і наукові статті. Інтернет-джерела (форум «Vo.net» Національного університету «Києво-Могилянська академія», форум «Копейка» гуртожитку Київського національного університету імені Т. Г. Шевченка, форум «ГАК» Гоголівської академії, львівський форум «Форум рідного міста», приватне листування електронною поштою) є матеріалом для лінгвістичного аналізу мови чатів, форумів тощо.

Говорячи про Інтернет як про культурний феномен, насамперед маємо на увазі його вплив на людську свідомість, зміну сприйняття користувачами реального світу, зміну понять часу й простору, зміну ставлення до життя загалом. Поширеним серед молоді є вислів: «Я не можу жити без Інтернету! Там моє все (не все моє – *Прим. авт.* Це зумовлене тим, що світова мережа володаря не має, усе – колективна власність). Я там живу!»

Кілька років тому на телеекранах з'явився російський фільм Сергія Кладо «Хотабич» («{0тт@Бь}ч»), сюжет якого повністю віртуальний, тобто ґрунтується на історії з життя молодого **хакера** (з англ. – той, хто таємно використовує або змінює інформацію в чужих комп'ютерних системах). Починається кінострічка монологом головного героя Геннадія Рижова: «*Це місто, в якому я живу. Хоча, насправді, я живу не тут, я живу ось тут...*». На останніх словах краєвиди Москви змінюються на екран монітора, в центрі якого – злив мийки. Цей злив – кнопка виходу (виходу з реальності, входу до світу віртуального) в Інтернет. Доволі символічний початок, оскільки в процесі комунікації у «світовій павутині» усе «змивається»: розмиваю-

тється межі між правдою та вигадкою (зазначення віку, статі, місця проживання, роботи тощо), скасовуються національні відмінності, часові й просторові відстані, мова трансформується. «Змиваються» також і люди, потрапляючи зі звичайного життя до іншого виду реальності: вони там спілкуються, відпочивають, об'єднуються в групи за інтересами, працюють тощо. Г. Рижов у фільмі каже: «Тут я гуляю, тут я спілкуюсь, тут я дізнаюся про погоду...».

Спілкування – це один із виявів соціальної взаємодії. У його основі лежить обмін думками, оцінками, почуттями, волевиявленнями з метою інформування, емоційного впливу, спонукання до спільної діяльності тощо. Сучасна наука визначає спілкування як обмін інформацією (*комунікація*, від лат. *communico* – «спілкуюся з кимось»), як взаємодію (*інтерація*, від англ. *interaction* – «взаємодія»), як сприймання людиною людиною (*перцепція*, від лат. *perceptio* – «сприймання, упізнання»). Спілкуванню властивий діалоговий характер: воно відбувається між двома людьми, рідше – між людиною та групою, ще рідше – між людиною та суспільством [2, 3]. Спілкування в Інтернеті, на нашу думку, відбувається між кожним користувачем, усім і всіма (навіть зі спеціальними програмами (машинами-роботами) можна спілкуватися).

Усна мова – мова, втілена у звуках, що її сприймають на слух; одна з двох форм реального існування мови як засобу комунікації. Порівняно з писемною усна мова характеризується більшою довільністю у додержанні мовної норми [5, 752]. «В усному мовленні надзвичайно різнобічно виявляється людська сутність – психічні особливості, інтелект, світосприймання, спосіб мислення, виховання, здатність називати, оцінювати, контактувати з іншими та впливати на них. Це особливий і надзвичайно складний вид діяльності людини, який допомагає їй ідентифікувати себе зі світом видимим і невидимим [3, 8]». В Інтернеті це відбувається за допомогою усного зафіксованого мовлення. Як наслідок такого поєднання видів мовної діяльності, труднощі мовного спілкування зростають.

Усі мовні процеси в Інтернеті базуються на спілкуванні різних видів: телеконференції, інтерв'ю, листування електронною поштою, вітання (e-cards), блоги (живі журнали), спілкування в ICQ (служба обміну миттєвими повідомленнями) та аналогічних комунікативних системах, публічна дискусія на форумах і в мережевих ЗМІ тощо.

Важко повірити, що актуальності набуває афоризм, відомий з античних часів: «Говори – і я тебе побачу» [2, 29]. Проте варто його трансформувати: «Пиши – і я тебе уявлю», – повна відповідність сучасним реаліям життя. Ми вважаємо,

що найкраще за кількістю носіїв спілкування в Інтернеті охарактеризує **дуолог** – розмова, в якій немає обміну думками, тому що користувачі «слушають себе», свій внутрішній голос, а не комунікативного партнера.

Сьогодні в Україні мало ґрунтовних теоретичних досліджень, присвячених мові, якою спілкуються в Інтернеті. У Росії ж існує досить багато статей з цієї проблематики, спроб соціолінгвістичного, культурологічного, психолінгвістичного аналізів мовлення в мережі. Навіть Інтернет називають підкреслено націоналістично Рунетом, тобто росіяни усвідомлюють віртуальний простір частиною реального. В Україні – просто Нет або Інет. Це спричинене, по-перше, браком україномовного комп'ютерного програмного забезпечення, по-друге, тим, що відбувається майже стовідсоткове наслідування або російських тенденцій розвитку спілкування в Інтернеті, або американських.

Досліджуючи мовну специфіку спілкування в Інтернеті, ми натрапляли на незрозумілі, на перший погляд, конструкції, акроніми, мовленнєві формули, як-от: *превед, жжжеш, імхо, какдела* тощо. Розшифрувати значення цих лексичних одиниць, історію виникнення, царину функціонування нам допомогли Інтернет-статті Гасана Гусейнова, Анатолія Шалито, Сергія Вільянова та ін. Усі автори намагалися дати визначення, навести приклади, означити ідею створення та роль у віртуальній мові та реальній так званого *жаргона падонков* (рос.). «**Жаргон падонков**» – стиль, поширений у Рунеті на початку ХХІ ст., використання російської мови з фонетично адекватним, але навмисне помилковим написанням слів (так би мовити еративом), частим використанням обценної лексики і певних штампів, характерних для сленгів. Розрізняють ще й два його види: 1) власне «язик падонкаф» (виник і розвивався у середовищі із сильним впливом табуованої лексики і фактично зародився як спроба замаскувати інвективи на сайтах, що вимагали більшої відповідності до літературних норм); 2) лексика в стилі «превед» (передусім, це декоративна обробка фонетики; виник на розважальних сайтах, на які впливала мова «падонкаф»).

Стиль фонетично адекватної, але свідомо неправильної орфографії з'явився в Інтернеті стихійно, як гротескна реакція на численні правописні помилки в Інтернет-публікаціях та репліках. Свою мову «падонки» називають «*албанською*» (або «*олбанською*», або «*албацькою*» і т. д.). Існують певні «правила» такої мови: використання «а» замість ненаголошеного «о» і навпаки, «и» (рос.) замість ненаголошеного «е» (рос.) і навпаки, «цц» замість «тс», «тсь», «дс», також «жы» (рос.) і «шь» (рос.) замість «жи»

і «ши», «щ» замість «сч» і навпаки, «йа» замість початкового «я», «ф» або «фф» замість «в», протилежним використанням оглушених дзвінків і глухих приголосних, а також написання слів разом.

У наш час жаргон «падонкаф» поступово переходить з віртуального життя до реального. Усе частіше натрапляємо на такі жаргонізми не лише в усному мовленні, на форумах, чатах, а й у повсякденному житті, в рекламних роликах, фільмах, телепередачах, музичних композиціях тощо: *афтар*, *афтар* – автор поста/запису («креатива»), який коментують інші користувачі; *гламурно*, *гламурненько* (від фр. *glamour*) – красиво, мило, чарівно; *готично*, *готичненько*, *гатишишна* (від англ. *gothic*) – незвичайно, гротескно, але й красиво водночас; *ГГ*, *гыгы* – позначає усмішку; *исчо* – ще; *кагдила* – «як справи?»; *моск*, *мосх* – мозок, розум; *нисмишно* – не смішно; *нака!* – бувай!; *плакаль!*, *рыдаль* – плакав; *ф дисятке* – у першій десятці коментарів; *Ъ* – немає слів від захоплення тощо.

Ще один вид віртуальної мови **digispeak** – цифрова мова онлайнного повідомлення, в якій замість загальноприйнятих висловів широко використовують акроніми, такі як: *DIKU* (Do I know you?, Ми знайомі?, Я Вас знаю?), *FITB* (Fill In The Blank, заповніть бланк), *ІМНО* (In My Humble Opinion, на мою скромну думку, використовують часто як іменник середнього роду «імхо») та багато інших. Описані явища зумовлені **дисграфією** (від грец. *dis* – префікс на позначення розладу; *grapho* – пишу) – порушенням мовних норм, що супроводжуються заміною букв, пропусками, перестановками букв і складів, поєднанням слів, порушенням мовленнєвої системи в цілому. Це певне відхилення в розвитку людини, оскільки не лише людина опановує мову, а й мова оволодіває людиною. Вживання вульгаризмів, лайок із часом стає звичкою, а тоді й потребою душі – як окремої людини, так і соціальної групи. **Копролалія** – патологічна схильність до вживання непристойних, цинічних, образливих слів і виразів, до бруднослів'я; найчастіше трапляється у шизофреніків [2, 7]. Зниження рівня мовленнєвої культури є водночас і причиною, і наслідком зниження соціальної відповідальності особистості, знецінення культурних цінностей.

Л. Стрельбіцька наголошує на тому, що «комп'ютерний жаргон – це нова підсистема української мови» [4, 38]. Це і справді вже певна система, оскільки має власні принципи функціонування, кодифікацію (створено словники як комп'ютерної лексики, так і словнички-рятівнички для відвідувачів блогів, форумів, чатів). І що найголовніше: в основі цієї системи лежить протест проти унормованості.

А. Калмиков вирізняє такі специфічні риси мережевого сленгу:

- 1) неграмотне написання слів;
- 2) спеціальне, традиційне (уже!) написання слів;
- 3) скорочення англійських словосполучень і навіть речень: *RTFM* – read the following manual, *FAQ* – frequently asked questions, *TBONTB* – to be or not to be...;
- 4) використання смайлів; деякі люди вже не можуть сприймати й оцінювати повідомлення без підказок-смайлів;
- 5) використання традиційних англійських сленгових виразів, які пишуться англійською або російською, рідше українською мовами: *Rulez* (захоплення), *must die* (масдай, мастдай – найгірше побажання);
- 6) використання слів, що є комп'ютерними жаргонізмами: *мило*, *чайник*, *клава*, *глюк* (збій) [1, 227].

Розроблена класифікація інтернетівської мови ґрунтується на таких аспектах: мова коментарів (усього – 200: по 100 – з форуму «Vo.net» та «Копейка», по 50 – з «ГАКу» та «Форуму рідного міста»), лексика, наявність візуальних ефектів, синтаксичне оформлення (помилкове – 36 %).

Мова: українська – 66,5 % (тут і далі зазначено середній відсоток) коментарів; російська – 20 %; українська та російська – 4,5 %; англійська та інші – 3 %; українська, російська й англійська – 6 %. Звичайно, ці дані досить оптимістичні щодо високого відсотка вживання української мови на форумах, загальна ж картина функціонування мови набагато гірша. Порівняймо: Vo.net – 54 %; ГАК – 100%; «Копейка» – 26 %; «Форум рідного міста» 92 %. Україномовний сектор Інтернету значно вужчий від російського та англійського, але теж досить популярний. Як бачимо, під час спілкування в Інтернеті нерідко відбувається перемикання коду, а отже, інтерференція мов, у певному сенсі акультурація користувачів – засвоєння фактів, норм, вартостей культури (цивілізації), що обслуговується цією мовою [2, 28].

Лексика: нормативна – 50, 5 % коментарів; обценна – 2 %; орфографічні та стилістичні помилки – 28 %; суржик – 11 %; сленг – 13%; «албанська» мова – 9, 5 %; digispeak – 4 %.

Наявність візуальних ефектів: прості смайлики – 6 % коментарів; смайлики–картинки – 30,5 %; анімаційний компонент – 3 %; без візуального вираження повідомлення – 60,5 %. Підрахунки свідчать про неухильну тенденцію інтернетівської мови до наближення до системи знаків (не знакової системи). Згадаймо вислів Бернарда Шоу: «Є 50 способів сказати «так» і 150 способів сказати «ні», і є тільки один спосіб написати це». Текст – досить бідний комунікативний канал. Для емоційного наповнення були

введені смайлики – значки, що містять у собі прості символи на означення почуттів.

Синтаксичне оформлення: правильне – 43 %; помилкове – 36 %; не оформлені – 5 %. Як бачимо, ставлення не лише до мови, а й до пунктуації зневажливе. Велика частина користувачів просто намагаються уникати знаків пунктуації, щоб не витратити багато часу на вибір належних, хоча від розстановки розділових знаків залежить зміст написаного.

Отже, мовна специфіка спілкування в Інтернеті полягає в поєднанні активної (писання) і пасивної (читання) форми реалізації мовленнєвої діяльності. Мова стає метамовою: національна мова у поєднанні із професійним сленгом, мовою програмування, символів, жестів, мовою газетних заголовків тощо. Слово і поняття пов'язані цифрою, кодом [1, 163], а тому мова не може бути визначена як письмова, або усна, або зафіксована усна, або усна в письмовій формі і т. д. Вважаємо, на даному етапі дослідження проблеми спілкування в Інтернеті можна дати означення мові масової комунікації як такої, що *має тенденції до «інтернетизації», внаслідок чого створюється своєрідний контркультурний засіб зв'язку користувачів електронних систем.*

Листування в Інтернеті характеризували за такими аспектами: **мова** (українською написано близько 20 % листів (усього – 20), транслітерація української – 45 %), **структура** (привітання-звертання – 75 %, основний текст поділений на абзаци – 85 %, побажання-прощання – 80 %), **візуальні ефекти** (смайлики – 60 %), **синтаксис** (помилки – 70 %), **відповідність/невідповідність нормам літературної мови** (орфографічні помилки – 40 %, нормативність – 30 %), **оцінка художності електронних листів** (містять інформацію,

художньо й естетично оформлену, – 50%, листи суто інформативного характеру – 50 %).

Отже, листування за допомогою електронних засобів вирізняється монологічністю, але водночас і віртуальним діалогом з адресатом, інформативністю і разом з тим художністю, естетичною насиченістю, фактографічною визначеністю, прив'язаною до певних реалій і нічим не стримуваною рефлексивністю, тематичною і жанровою свободою, грою уяви, грою мовними засобами тощо. Але все це в більшості випадків логічно об'єднано й гармонійно побудовано.

В Інтернеті не відбуваються процеси стихійної українізації неформального мовлення, соціокультурний простір української мови в Інтернеті не розширюється, оскільки наслідують іншомовні зразки, калькуючи або навіть варваризуючи їх. Основні тенденції в розвитку/деградації мови спілкування у світовій мережі: транслітерація, калькування, переосмислення англійських позначень, нейтральні слова-терміни обіграно з використанням обсценної та згрубілої лексики (гра на фонетичному рівні із табуованою та ненормативною лексикою), тенденція до варваризації мови, застосування кириличної латиниці, економія мовних засобів, гіпертрофована помилковість, мімікрія.

Підсумовуючи, зазначимо, що комп'ютерна мова – це реакція соціуму на інформаційні вимоги. Комунікація у віртуальній мережі протікає у формі символічної мови, що зовсім не характерне для живого природного мовлення. Хоч як би ми називали мову спілкування в Інтернеті, хоч які б принципи лежали в її основі, але все одно мова лишатиметься «нервовою системою культури». Будь-які порушення мовного коду спричинятимуться до порушення генетичного коду.

1. Калмыков А. А., Коханова Л. А. Интернет-журналистика : Учебное пособие / А. А. Калмыков, Л. А. Коханова. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2005. – 383 с.
2. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування / Я. Радевич-Винницький. – Львів : Вид-во «Сполом», 2001. – С. 3–39.
3. Сербенська О. А. Культура усного мовлення. Практикум : Навчальний посібник / О. А. Сербенська. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 216 с.
4. Стрельбіцька Л. Інтернет як полігон розвитку природної мови / Л. Стрельбіцька // Вісн. Нац. ун-ту «Львівська політехніка». – 2005. – № 538 : Проблеми української термінології. – С. 33–38.
5. Українська мова : Енциклопедія / [редкол. : В. М. Русанівський, О. О. Тараненко, М. П. Зяблюк та ін.]. – 2-ге вид., випр. і доповн. – К. : Вид-во «Українська енциклопедія», 2004. – 824 с.

Irina Koval'chuk

LANGUAGE PECULIARITY OF THE INTERNET COMMUNICATION

In the article the author makes an attempt to describe the language of the Internet – contemporary global virtual communicative reality – analyzing comments on forums, chats, weblogs etc. Language communicative peculiarities of the world-wide net and functional principles of qualitatively new type of language which gradually «internetises» nationwide languages and acquires a status of a cultural phenomenon are examined on the basis of four forums – «Bo.net», «HAK», «Kopeika», «Forum ridnoho mista».

Key words: language, communication, hypertext, Internet, vocabulary, jargon.